

Tussen hoop en vrees

ISD'ers aan het woord

*W.M.E.H. Beijers en L.S.M. Rutjens**

Over de ISD valt veel te schrijven en te filosoferen. Over de ontstaansgeschiedenis, de doelstellingen, de effectiviteit. Maar wat vinden de ISD'ers er zelf van? Wat vinden de mensen die zelf de maatregel ondergaan van de mate waarin de maatregel terecht is opgelegd, van het regime, en hoe verwachten zij dat de ISD hun leven verandert?

In deze bijdrage willen we een beeld schetsen van de beleving van ISD'ers tijdens de uitvoering van de intramurale fase van de ISD-maatregel. Daartoe hebben we interviews gehouden bij drie ISD-instellingen. Deze ISD-instellingen hebben wij gekozen op grond van, naast bereidwilligheid van de directie, geografische spreiding over Nederland en type regime (separaat of met andere gedetineerden). Bij deze instellingen is aan alle ISD'ers door middel van een flyer met een beschrijving van het onderzoek medewerking gevraagd. Deelname was vrijwillig. Er werd geen vergoeding gegeven. Uiteindelijk hebben 22 ISD'ers ingestemd met een interview. De halfopen interviews zijn in december 2008 en januari 2009 gehouden. De gesprekken zijn opgenomen en letterlijk uitgeschreven. Met behulp van inhoudsanalyse hebben wij de gegevens geanalyseerd. Leidraad daarbij waren de centrale vragen:

- a. Wat vinden de ISD'ers ervan de maatregel opgelegd te hebben gekregen?
- b. Hoe ervaren zij de uitvoering van de maatregel?
- c. Welke toekomstverwachtingen hebben zij?

* Drs. Guillaume Beijers (universitair docent en coördinator van de opleiding Criminologie) en mr. Linda Rutjens (docent) zijn verbonden aan de afdeling Strafrecht en Criminologie van de Vrije Universiteit Amsterdam. De auteurs danken Krista van den Akker en Bo Bremmers voor hun inzet bij de afname en het uitwerken van de interviews die de bron waren voor deze bijdrage.

Onze analyses en onderzoek zijn nadrukkelijk kwalitatief. Door de keuze van onze methode zien we de maatregel allereerst door de ogen van de ISD'ers, inclusief mogelijke neutralisaties en vertekeningen. We hebben niets gecontroleerd; het is hun beeld. Ook hebben wij personen uit slechts drie inrichtingen gesproken en weten niet in hoeverre deze inrichtingen verschillen van andere inrichtingen (we hebben de indruk dat er tussen de inrichtingen die wij hebben bezocht, in ieder geval al duidelijke verschillen zijn). Daarnaast hebben we uitsluitend ISD'ers gesproken die zich op het moment van interviews binnen de penitentiaire inrichtingen bevonden. Het deel van de ISD'ers dat wordt behandeld in klinieken buiten de inrichting, en het deel dat buiten de inrichting werkt, zijn dan ook niet meegenomen in dit onderzoek. Een groot deel van de ISD'ers heeft te maken met ernstige psychiatrische problematiek. Deze personen zijn ook ondervertegenwoordigd in het onderzoek. Tot slot hebben we vrijwilligers gesproken die tijd en zin hadden. En ook 'zin' om mee te werken aan een interview zal niet willekeurig verdeeld zijn over de ISD'ers. Al met al is ons onderzoek dan ook waarschijnlijk niet representatief voor alle ISD'ers in Nederland. Door de kwalitatieve methode verwachten we echter wel meer te kunnen verdiepen en minimaal een bandbreedte in meningen over de maatregel te kunnen schetsen.

Naast beveiliging van de samenleving heeft de ISD als doel een behandeling te bieden aan die personen bij wie dat mogelijk is. Een minimale voorwaarde voor behandeling is dat betrokkene het probleem erkent en gemotiveerd is om er iets aan te doen. Een veel voorkomend probleem is verslaving aan harddrugs of hieraan gerelateerde problemen. Op drie na zijn al onze respondenten verslaafd (geweest) aan harddrugs; sommigen zien dat als probleem, anderen niet. Kerntema's in onze benadering zijn dan ook of men de verslaving als probleem erkent, en of men denkt dat de ISD hiervoor een oplossing kan bieden of op een andere manier nuttig kan zijn. Op basis hiervan konden we de negentien verslaafde respondenten indelen in de volgende typen:

1. Erkent verslaving als probleem en ziet de ISD zitten om daar iets aan te doen, of men ziet andere voordelen aan de ISD.
2. Erkent verslaving als probleem niet, maar ziet de ISD toch zitten.
3. Erkent verslaving als probleem, maar ziet de ISD niet zitten.
4. Erkent verslaving als probleem niet en ziet ISD ook niet zitten.

In deze bijdrage laten we van ieder type één respondent uitvoerig aan het woord. Vervolgens schetsen we in hoofdlijnen hoe de andere respondenten binnen dat type in hun houding en mening over verslaving en ISD overeenkomen of verschillen. Wij hebben soms voor onze analyse niet-relevante kenmerken van de respondenten bewust gewijzigd om herkenbaarheid te voorkomen.

Zeven van onze respondenten zijn bij *type 1* in te delen: zij erkennen hun verslaving als probleem en vinden de ISD nuttig. Het gaat dus, al moeten we voorzichtig zijn met het noemen van percentages gezien de kleine steekproef, om ruim een op de drie respondenten.

29 jaar oud, acht maanden ISD

Ik werd zo vaak opgepakt, soms wel twee of drie keer per dag. Met bekeuringen stuurden ze me weer weg. Op een gegeven moment gingen ze optellen en namen ze me gewoon mee. Bij de rechtbank zat mijn advocaat naast me, ik zei tegen hem ISD, dit dit dit. Ik was op dat moment ook al ver heen want het was niet meer veilig. Of ik zou doodgeschoten worden buiten of zoiets zou gebeuren. Want ik was een eikel toen.

Ook hier is het niet echt veilig maar het is goed dat ik hem gekregen heb want zo kon het echt niet meer verder gaan.

Ik ben het niet eens met hoe hun er mee aan het werk gaan, maar ik ben er wel blij mee.

Ze houden je eerst een jaar binnen en pas na een jaar ga je waarschijnlijk buiten werken of naar een kliniek en het kan volgens mij veel sneller. Als je iemand wil laten stoppen moet dat uit iemand zijn hart komen en niet voor iemand anders. Ze moeten meer begeleiding geven en meer met iemand praten maar dat vergeten ze toch weet je. Dusss...

Mijn projectbegeleider is een topmens, hij doet zijn werk perfect maar hij heeft wel heel veel personen op hem, dus die kan hij nooit allemaal een goede begeleiding geven.

Ik ben gemotiveerd vanaf de eerste dag dat ik hier zit maar de leiding demotiveert me. Ze willen me niet meteen daar naartoe sturen weet je [naar de afdeling waar verlof en arbeid mogelijk is; red.] het gaat te langzaam want ik zit hier nu acht maanden want ik vind van mezelf dat ik door moet stomen weet je wel. Dat frustrert.

Ik probeer van alles aan te pakken. Koken doe ik zoveel mogelijk zelf en sporten wanneer het kan en ik was net effe naar de bibliotheek. Zo veel mogelijk bezig zijn hier. Ook met werken: haha, ja roerstaafjes inpakken. Roerstaafjes inpakken. What the fuck zijn roerstaafjes nou man? Werken ja werken het is niks man. Ja je bent aan het werk ja en lacht er hard om.

Je wilt gewoon zorgen dat je een beetje slimmer wordt en dingen leren die je eerst niet kon. Als je in de maatschappij weer wilt laten zien dat je het kan moet je toch wat doen. Ik heb bijvoorbeeld nooit volgehouden om voor een baas te werken weet je. Snel veel geld is veel makkelijker voor mij. Ik heb mijn babbel mee dus ik kon veel dingen doen. Als ik het op een goede manier gebruik kan ik er veel mee maar als ik het op een slechte manier gebruik kan ik er veel geld mee verdienen en dat makkelijker voor mij.

Ik wil er vanaf maar terugvallen of uitglijden zoals we dat noemen kan altijd. Maar als je diep in je hart kijkt en je wil van de drugs af dan gaat het je ook lukken. Als ik van die drugs afkom dan ga ik ook echt niet stelen of die toeristen verplichten. Ja drugs is voor mij het grootste probleem.

Ik rookte 10 tot 20 gram per dag man dat is niet niets, dat is echt veel. Toen ik net binnen was in een HvB [Huis van Bewaring; red.] en ik zag coke dan moet ik het hebben weet je. Het is minder, ik heb al een tijdje niet gebruikt en het gaat goed dus. Maar als er nu iemand binnen komt met een lijntje coke dan weet ik het niet hoor hahaha.

Eigenlijk moet ik straks naar een andere stad verhuizen. Je komt die shit natuurlijk overal tegen maar zolang je maar niet op zoek gaat ga je het ook niet vinden.

Ik ga binnenkort naar de kliniek, daar heb ik zelf om gevraagd en ik hoop als ik daar klaar ben na hopelijk 1 of 2 jaar dan hoop ik gewoon iets voor mezelf te krijgen zodat ik er lekker voor kan gaan.

Het is echt belangrijk dat ik mijn ding op orde kan zetten. Dat als ik vrij kom dat ik zeker weet dat ik iets voor mezelf heb een kamer of een huisje voor mezelf en werk en vrijetijdsbesteding zoals voetbal of zo en dat ik ook leuke dingen kan gaan doen weet je. En daar weet ik nou nog niets van dus het is afwachten.

Van deze zeven respondenten zeggen er drie zelf om de ISD te hebben gevraagd, omdat ze dit als enige manier zien om van hun verslaving af te komen. De overige vier zien hun verslaving ook als een groot probleem, maar hadden, zoals zij zelf aangeven, een paar maanden nodig om de ISD als hulpmiddel te aanvaarden. De meningen over de uitvoering van de maatregel lopen binnen deze groep niet ver uiteen: men klaagt dat het allemaal veel te lang

duurt, men is blij en hoopvol dat het clean worden lijkt te lukken, maar men is ambivalent over de toekomst. Een woning, werk, eventueel regelen van schulden en begeleiding de eerste maanden worden door iedereen als noodzakelijk gezien. Maar zal dat er ook zijn? Zoals een andere respondent zei:

Maar het is leven tussen hoop en vrees en de vrees zit hem in het feit dat er niets gebeurt en dat ik alles zelf moet doen want daar ben ik een beetje bang voor omdat ik er al een keer een zootje van gemaakt heb (...).

Binnen *type 2* kunnen slechts twee respondenten worden ondergebracht: deze twee respondenten stellen dat hun verslaving voor hen geen probleem is, maar dat ISD toch wel nuttig is. Zij zien de ISD vooral utilitair.

36 jaar oud, dertien maanden ISD

Als ik dit meetel heb ik precies tien jaar van mijn leven in de gevangenis gezeten. Van mijn 21^e tot mijn 24^e heb ik heroïne zitten roken. Ben ik verslaafd geweest. Er was een coffeeshop en die eigenaar die wist hoeveel geld ik had altijd en die heb het gewoon door een wietblowtje gedraaid. Op een gegeven moment merkte ik dat ik zeg maar verslaafd was aan de wiet. Ik denk vuile teringlijer dat je bent. Hij heeft mij gewoon hooked gemaakt in principe.

Ik was er al mee bezig om te stoppen. Toen heb ik drie maanden ziek op de bank gelegen, echt mijn moeder en vader laten overtuigen van ik ben het echt zat, en ik ben daar zo sterk door geworden dat ik, ik ben al vijf keer van de methadon afgekickt en dat is zo zwaar, het is gewoon gif. Bij de (...) krijg ik zeg maar mijn methadon. In ieder geval dan blijf ik ten minste van die heroïne af en het gaat goed met me. Methadon blijf ik wel gebruiken, maar niet zo veel hoor, ik functioneer daar perfect bij, niets aan de hand.

Ik zit nu voor een fles jenever. Want ik moet gewoon mijn huis hebben en ik werd er zo ziek van ik was van plan om er eentje echt zijn nek om te draaien want die had mijn geld gestolen en mijn kleding. Toen denk ik ik ga gewoon een fles jatten en ik ga voor de ISD ik moet mijn eigen woning hebben en ik ben het zat.

Ik had het idee van ISD, wil ik dat wel, toen kreeg ik positieve geluiden dat ze echt... Ja de eerste twaalf maanden van je straf zit je voor Jan Lul. Dus die twee jaar ISD dat zou gewoon 1 jaar kunnen worden. Het laatste jaar gaan ze pas met je... je gaat buiten werken je moet laten zien dit en dat en zus en zo, bepaalde cursussen volgen. Bepaalde dingen moet je aan meedoen anders word je niet geholpen. Sommige mensen zeggen nee dat doe ik niet en die zitten dus hun hele straf uit maar die krijgen ook geen huis.

Ik ben naar (...) geplaatst omdat ik dus thc in mijn urine had gehad maar doordat ze een fout hadden gemaakt heb ik een rechtszaak aangespannen tenminste ik heb dat gewonnen laat ik het zo maar zeggen die ISD-zitting. Dus ik zat daar eigenlijk voor niks op die afdeling. Daar zaten dus zeg maar afgedankte ISD'ers die niets wouden doen in het traject en ook mensen die de hele dag zaten te blowen.

Nou, ik heb al mijn verslavingen heb ik zelf afgebouwd. Ik heb zoiets van een kliniek dat is voor mietjes en je moet het zelf doen. Die anderen die afbouwen, die vallen continu terug. Het plan was dat ik net als hun zou gaan en dat hebben ze omgedraaid. Hier is het beheersbaar.

Ik zou eigenlijk nu al werken buiten maar omdat ik heb moeten blazen en die blaastest was... terwijl ik helemaal niet gedronken heb dus iemand heb alcohol in mijn fles gedaan. Het is iemand van het personeel, ik weet ook wie het is. Dus ik moet dan het laatste jaar gewoon heel erg opletten.

Ik kreeg een briefje van u gaat maar naar Exodus. Ik zeg Exodus? Ik zeg 25 apen in een bus, zie je het al voor je zo'n Engelse dubbeldekker met exodus erop met 25 apen derin, ik zeg doe effe normaal ik wil gewoon een eigen woning hebben. Ze willen dat je in een tussenwoning komt, met z'n vieren zit je dan in een woning, ik weet niet of ik daar inkom maar dat is wel de bedoeling en dan gaan ze kijken hoe je leeft of je je kamer goed opruimt, weet ik veel, ik ben hygiënisch zat. Ik denk dat ik zo'n beetje in augustus gaan ik naar een soort tussenwoning, ik wil gewoon een heel nieuw leven beginnen, ik wil geen junken aan m'n deur hebben.

Ik heb een hele sollicitatiebrief opgesteld, een mooie brief heb ik gemaakt, 2 A4tjes helemaal vol voor een eigen woning. Ik kom gewoon in een zelfstandige woning. Omdat ik een ISD zitting gewonnen heb moeten ze toch met me aan de gang want ik heb die rechtszaak gewonnen.

Mijn moeder is helemaal blij. Ze stonden op het punt om mij te verliezen het ging natuurlijk in hun ogen niet goed met me dus toen dacht ik ook ik pak maar die fles. Ze weten dat ze met me bezig zijn met dit traject dat ze me ook gaan helpen en dat alles nu op rolletjes gaat lopen. Ik heb er vertrouwen in. Ik weet,

dit is mijn eindbestemming, dit is mijn kans om een woning terug te krijgen en ik was er al klaar mee met het leven als crimineel, ik was al beheersbaar gebruiker. Ik had alles al op rolletjes, maar ik had nog geen huis.

Eindelijk weer normaal, helemaal een nieuw leven, helemaal weer goed alles. Vrouwje, misschien kinderen.

De tweede respondent zit pas vier maanden. Ook hij ziet niet zijn verslaving, maar het gebrek aan een zelfstandige woning als het belangrijkste probleem. Met dit probleem gaat de ISD hem hopelijk helpen. Hij hoopt dat 'ze' iets goeds 'aanbieden' qua huisvesting. Hij ziet zichzelf niet als probleemgeval en hij gaat alleen naar een kliniek omdat dat wat afleiding biedt. Het positieve van de ISD vindt hij dat ze hem dwingen rust te nemen van de scene, en zo kan hij zich concentreren op zelfstandig wonen. Hij weet dat weinig mensen slagen in de ISD, maar hij is anders. Bij hem gaat het allemaal snel, omdat hij meewerkt.

In totaal zijn vijf respondenten te classificeren als *type 3*: men erkent de verslaving als probleem, maar vindt de ISD niet nuttig.

34 jaar oud, 10 maanden ISD

Ik heb een strafblad van 43 pagina's en zat al met 13 jaar oud binnen. Ik heb vanaf mijn 18de tot nu 13 jaar vast gezeten, en dat schiet natuurlijk niet op weet je. Eerst zag ik dat allemaal niet zo in en dan kom je buiten en in die 20 jaar dat je hebt gebruikt heb je gewoon alles kapotgemaakt wat er kapot te maken valt met die kutdrugs. Allemaal een hoop ellende voor mijn moeder, maar het is ook wel een beetje haar schuld. Want haar vriend dealde zelf in kilo's en als mijn moeder die vriend niet had leren kennen was ik misschien niet verslaafd geweest en had ik nu een vette Mercedes gehad.

De laatste keer was ik zes dagen buiten en toen kreeg ik ISD. Daar had ik zelf om gevraagd om weg te komen uit de scene, dus ik ben wel goed bezig. Maar ze zeiden tegen me je gaat naar de ISD-afdeling maar dat viel dus een beetje tegen ouwe. Want dan kom je hier en dan kom je gewoon op een langgestrafte afdeling. Er is hier meer drugs te krijgen dan buiten. Mensen die zitten hier 18 jaar of levenslang en de ISD'ers zitten er tussen. Als er iets gejat wordt dan hebben die junks van de ISD het gedaan.

Ik zit hier nou 10 maanden en ik moet me elke dag opsluiten want je wordt elke dag geconfronteerd met drugs. Dat is veel te moeilijk. Ze moeten een aparte afdeling maken want de verleiding is zo veel te groot. En ook onderling en zo, die strijd en zo. Bijvoorbeeld je hebt een UC [urinecontrole; red.] en je moet dan naar de ISO [isoleercel; red.] en dan heb je acht dagen onder gezeten en dan kom je terug en dan 2 dagen later moet een van de gewone jongens daar zitten en die krijg ook een UC dan zegt die: 'ja hij zal wel verteld hebben dat...' ik zeg niks man. Ik heb zo'n pak rapporten want heb al 10 keer in de ISO gezeten dus ik ga echt niets tegen die bewaarders zeggen.

Het valt me echt tegen. Je moet je echt terugtrekken en deur dicht.

Ik wil nu echt laten zien dat ik het kan maar ik heb wel hulp nodig, een stok achter de deur, want alleen red ik het niet.

Iedereen zegt je hebt gouden handjes man. Als ik vrij ben kan ik naar Griekenland naar zo'n eiland, ezeltje mee en dan gewoon toeristen tekenen en dan heb je het hele weekend te neuken en wat geld in je zak hahaha. En wat doe ik? Een beetje mijn tijd en leven verprutsen met die kutdrugs.

Ik zit bij elkaar al dertien jaar binnen en zo zijn er meer jongens en dan heb je levensstijltraining van twee meisjes die net van school af zijn en die vergelijken mijn verslaving met een pakje Marlboro. Dat is slecht, zo slecht, maar ik probeer er toch voor te gaan.

In tien maanden heb ik drie groepsgesprekken gehad, verder niets. Hier ben je overgeleverd aan de dealers en zij weten dat we gebruikers zijn dus als zij bolletjes laten zien en je pakt het weet je. En dan vinden ze het gek dat je acht keer heroïne gebruikt hebt. Maar iedere keer dat ik gebruik val ik weer twee maanden terug in de behandeling en doen ze weer niks met je.

Als ik nou de kans krijg, maar ik verknoei het ook zelf, maar het is ook hun fout, want ze dumpen me op een afdeling met gewone gedetineerden.

Maar ik wil eigenlijk een gewoon clean normaal leventje met vrouwtje, baantje, huisje. En ik ga daar nu aan proberen te werken.

Ook de overige vier respondenten binnen dit type worstelen met hun drugsverslaving. Drie van de vier verklaren expliciet clean te willen worden en een heel ander leven te willen. De vierde is wat ambivalent erin; hij geeft aan verslaafd te zijn, maar laat in het midden of hij daaraan wil werken.

Zij klagen over het feit dat er niets gedaan wordt, dat zij tussen de gewone gedetineerden verblijven, en drie van de vijf dat drugs

makkelijker te krijgen zijn dan buiten. De twee die niet klagen over de beschikbaarheid van drugs, klagen over de frequente urinecontroles.

Zij klagen daarnaast over de traagheid van de ISD. Waarschijnlijk is een belangrijke reden dat in hun urine regelmatig sporen van drugs aangetroffen worden, want naast isoleercel volgt dan ook het stoppen voor een bepaalde periode van de behandeling.

Sommigen hebben een psychiatrische behandeling geweigerd, of zijn weggelopen, hetgeen de ISD verder vertraagde.

Ondanks dat zij hun probleem, ernstige verslaving aan drugs, erkennen, lijkt het deze vijf niet te lukken ook daadwerkelijk iets aan dit probleem te doen. De aanwezigheid van drugs in de inrichting maakt het hun erg moeilijk, maar ze laten de kansen die ze krijgen, ook volledig liggen. Al deze respondenten zijn uit één inrichting afkomstig.

Het laatste type, *type 4*, is zowel van mening dat men geen verslavingsproblemen heeft, als dat de ISD niet nuttig is.

34 jaar oud, 6 maanden ISD

Ik heb al zo vaak gezeten maar het verleden dat doet nu allemaal niet meer ter zake.

Ik ben overal verslaafd aan geweest, maar dat was de laatste tijd wel minder. Ik hoefde niet meer te klauwen voor brood en als ik ga gebruiken tja wie verbiedt mij dat? Ik gebruikte thuis en heb altijd onderdak gehad dus. Het is de bedoeling dat je stopt met delicten plegen, dat is de planning van de ISD. Maar er zijn daar heel veel misverstanden in, want ze denken dat je dan moet stoppen met gebruiken. Ze dwingen je haast van de drugs af te krijgen terwijl dat het probleem eigenlijk niet is. Als je het een beetje goed doet kan dat ook, gebruiken en geen delicten meer plegen. Het laatste jaar was het niet zo dat het mijn hele leven beheerste, ook de delicten niet meer. De trek is er nog steeds en ik heb ook niet het gevoel dat het mijn leven zal beheersen, niet meer. Het middel is niet het probleem, het is het wereldje.

Ik was wel blij met ISD. Ze wilden eerst 5 jaar gaan eisen, als ik ISD krijg kom ik er natuurlijk heel goedkoop vanaf. Dus dat vind ik wel een positief ding van de ISD.

Hier wordt gedeald. Die jongens die zijn zwak en ik toevallig niet. Kijk ik zelf ben sterk genoeg om er vanaf te blijven dus voor mij maakt het in feite niet zoveel uit waar ik zit maar wel voor anderen. Dat ISD-gesprek gaat soms maanden niet door. Als er dan ISD-gesprekken zijn dan vragen ze je uit over de heroïne waar die vandaan komt, ja daarvoor is het ISD-gesprek niet.

Ik weet zelf ook niet goed hoe de ISD moet lopen want voor mij is het eigenlijk gewoon detentie alleen dat er af en toe wat extraatjes zijn, een praatgroep ofzo. Ik heb leefstijltraining gedaan en agressietraining die doe ik nu maar ik vind dat nergens op slaan die dingen. Ja die agressietroep weetje dat werkt gewoon niet man. Ik denk dat het weggegooid geld is. Ik denk dat het beter is als ze zich in iets anders verdiepen en het geld beter besteden bijvoorbeeld in de toekomst van ons. Justitie heeft mijn rijbewijs afgepakt dus ik zeg: luister kan ik niet in het kader van mijn ISD mijn rijbewijs terugkrijgen? Dan zeggen ze: daar is het niet voor! Ja waar is het verdomme wel voor? Om in jullie portemonnee te duwen of zodat jullie met 20 man naar de efteling kunnen, dat vind ik toch wel heel erg vreemd.

Als ik klaar ben met agressietraining dan gaan ze voor mij buiten werk zoeken. Maar, kijk ik zeg ook wel eens tegen de bewaarders hier van: ik heb mijn hele leven gewerkt. en dan zeggen ze: je moet gaan beginnen bij een kringloopwinkel enzo. Ja dat is echt niet wat ik wil want ik heb werkervaring genoeg, ik heb meer ervaring opgedaan dan al die bewaarders bij elkaar. Ze schatten je heel erg laag in. Je bent een junk en moet helemaal opnieuw beginnen, dat vind ik ook een minpunt. Ze praten ook geen moed in. Als ik een droom heb of ja een droom ik wil gewoon graag werken buiten en een fatsoenlijke woning en meer verlang ik niet van de ISD. Voor de rest heb ik niets nodig want ik kan alles zelf. En als de inrichting mij dat niet kan bieden dan moeten ze mij maar vrijlaten. Ik heb tegen hun gezegd van: jongens als je niks regelt dan kan je je spullen gaan pakken want dan sta ik hier voor de deur te wachten. Ik ga hier niet 2 jaar voor niets zitten. Als ik naar buiten ga heb ik vandaag een woning want ik ken een huurbaas die heel veel panden heeft dus daar zou het niet aan liggen maar ik wil gewoon graag een woning van de woningstichting.

Voor mij is de ISD... Hoe moet ik het zeggen... ik vind dat ik naar buiten moet want ik heb een maatregel en geen straf. Ik moet gaan werken en een huis hebben want daar moet ik het leren, niet hier. Hierbinnen zitten dat kan iedereen, ja sommigen die hangen zich op. Ik zie ook nooit iemand van buiten die zegt van: we zijn daarmee bezig of we zijn dit aan het regelen. Misschien staan de bedrijven er niet voor open of ze hebben geen uitzendbureau voor ons dus dat is allemaal cru. Als ze mij een jaarcontract aanbieden ben ik heel tevreden, dan kan ik me bewijzen maar ik vind wel dat het een van de eerste eisen moet zijn om een baan te moeten hebben buiten.

De respondenten binnen dit type stellen dat hun drugsverslaving geen probleem vormt. Evenals de hiervoor genoemde respondent stellen drie andere personen dat tijdens de ISD aan de verkeerde problemen wordt gewerkt: niet de drugsverslaving, maar criminaliteit of het gebrek aan werk vormt het grote probleem. Daarnaast zijn

zij eveneens van mening dat de ISD-maatregel vooral negatief is: het is 'twee jaar lang boefje pesten' en 'ISD'ers zijn proefkonijn'. Twee personen zijn bovendien hun huis kwijtgeraakt door de ISD. Eén persoon zegt dat 'de ISD alleen werkt voor een kleine hulpbehoevende groep die in een dal zit, voor dakloze junks die nooit scholing hebben gehad'. Voor hem is er niets te halen omdat hij al een huis had en zijn scholing was al hoog. Ondanks hun negatieve oordeel over de ISD zien sommigen wel in dat er in de ISD misschien iets te halen valt, zoals een woning of werk.

Eén respondent ontkent volledig dat hij drugsverslaafd is, en ziet geen enkel heil in de maatregel:

Ik heb ooit een keer met een methadonprogramma meegelopen omdat ik van de heroïne afwou en dat hebben ze als excuus gebruikt om me in de maatregel geduwd. Ze hebben dus het excuus gebruikt dat ik aan harddrugs verslaafd zou zijn. We zijn gewoon gegijzeld op verzoek van gemeente omdat we dus tussen het wal en het schip zijn gevallen en om dus de gemeentes een afgang te besparen, hebben ze dat onder justitie laten vallen. Het hele ISD is gewoon een misplaatste grap, het is een stuk volksverlakkerij.

Conclusie

Wat zien we nu als we ons kwalitatieve materiaal bekijken? Om te beginnen zien we een enorme variëteit onder de respondenten in achtergronden, problematiek voor de verslaving en in psychologische omgang met de gevangenschap. Bij sommigen wordt de gevangenschap gelaten ondergaan, bij anderen angstig, bij sommigen in fiere, schamperende ontkenning, bij een aantal in bitter – alhoewel niet altijd even concreet – verwijt aan het systeem. Geen levensverhaal hetzelfde. Wat ons betreft bestaat *de* ISD'er dus niet. Ondanks de grote variëteit in houdingen en belevingen van onze respondenten, formuleren we voorzichtig enkele algemene antwoorden op onze vragen.

Allereerst, wat vinden de respondenten ervan dat zij de maatregel opgelegd hebben gekregen? Met het hierboven reeds gemaakte voorbehoud ten aanzien van de steekproef zien we dat een deel van de respondenten zelf om de ISD heeft gevraagd. In sommige gevallen is dat omdat het echt niet meer ging, omdat men ten einde raad was en dat er iets moest gebeuren om uit het junkenbestaan te breken. ISD

was voor deze respondenten een laatste redmiddel, en sommigen vertelden ons dat ze expres gestolen hadden om in de ISD te komen. Anderen waren om andere redenen blij: anders zouden ze mogelijk omgelegd worden. Deze respondenten treffen we vooral aan bij onze types 1 en 3, de types die de verslaving onder ogen zien. De meeste respondenten hebben zich echter verzet tegen de oplegging van de maatregel. Toch is ook een deel van deze groep na een paar maanden de voordelen van de maatregel in gaan zien.

Met betrekking tot de uitvoering van de maatregel, onze tweede vraag, is men het eens over de te lange duur. Daarbij heeft men het niet zozeer over de duur van de maatregel op zich, maar de duur voordat er 'iets' gebeurt, voordat men aan de slag kan. Uit de gesprekken blijkt dat het gemiddeld een jaar duurt voordat men het gevoel heeft het leven weer op te gaan bouwen, en dat wordt te lang gevonden. Ook vindt men het werk over het algemeen afstompend en kijkt men erop neer.

Opvallend voor ons als onderzoekers was dat, volgens de respondenten, in één instelling drugs volop te krijgen zijn en zelfs nog goedkoper dan buiten. Het gaat om een inrichting waar de ISD'ers tussen andere langgestrafte gedetineerden geplaatst worden. Onze respondenten voelen zich daar met de nek aangekeken, het pisaaltje en gewillige slachtoffers voor de handel in drugs. Zij voelen zich teveel als de spreekwoordelijke kat op het spek gebonden en kunnen geen weerstand bieden. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat we juist hier onze type 3 respondenten aantreffen: respondenten die hun verslaving als probleem erkennen, zeggen clean te willen worden maar aangeven hierbij niet geholpen te worden door de ISD-maatregel.

Ondanks de geuite kritiekpunten is een kleine meerderheid van de respondenten toch van mening dat de ISD nuttig kan zijn. Zij zien in dat de ISD hen mogelijk kan helpen bij hun verslavingsprobleem en/of – meer utilitair – dat er bij de ISD iets te halen valt. Voor velen betekent de ISD rust, zoveel is wel duidelijk. In veel gevallen – ook bij de typen 2 en 4 die de ISD overwegend zinloos vinden – heeft men wel door dat de ISD mogelijk iets kan opleveren. Opvallend daarbij is de prominente rol die een eigen woning speelt. In alle gesprekken was het hebben van een eigen woning, een eigen bedoeninkje, zeer prominent. Daar verlangde men het meest naar, daar sprak men het meest over, daar werd zwaar op ingezet en was men soms ook ongerust over. Met het verwerven van (regulier) werk is men

beduidend minder bezig. Mogelijk dat het niet hebben van een vaste woonplaats in het verleden als het zwaarste onderdeel van het junkenbestaan werd ervaren; mogelijk ook dat men toch stilletjes denkt straks met irregulier werk meer te verdienen dan met saai laagbetaald werk in de officiële economie.

Andere respondenten zien geen enkel nut in de ISD. Een deel van hen straalt uit dat zij hun zaakjes prima zelf kunnen regelen, en spreekt soms bijna letterlijk uit gewoon door te willen gebruiken wanneer zij straks weer buiten zijn. Deze respondenten vinden zichzelf ook beter dan de gewone 'ISD-sukkels'. Het probleem zit hem volgens deze respondenten niet zozeer in de drugs, maar meer in de criminaliteit, en die ontstaat weer door andere oorzaken. Veel van hen geven de schuld daarmee uiteindelijk aan factoren buiten zichzelf: het systeem of een ander persoon, en zoeken de oplossing ook buiten henzelf.

Tot slot hebben we onze respondenten gevraagd naar hun toekomstverwachtingen. Het merendeel wil breken met het oude leven. Veel respondenten zijn echter angstig, meer of minder duidelijk uitgesproken, voor hun toekomst na de ISD. Ze hebben er al eerder een puinhoop van gemaakt, en of het nu wel gaat lukken vragen ze zich af. Wel ziet men dat de ISD een aantal kansen biedt. Wat dat betreft leeft men in de ISD inderdaad tussen hoop en vrees.